Eratay, E., Sarı, T., Kermen, U. (2014). Özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaç doyumu düzeylerinin bazı değişkenlerle incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(Özel Sayı),* 181-189.

Geliş Tarihi: 09.02.2014 Kabul Tarihi: 16/12/2014

ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN İHTİYAÇ DOYUMU DÜZEYLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLERLE İNCELENMESİ*

Emine ERATAY**
Tuğba SARI***
Umut KERMEN****

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaç doyumu düzeylerini cinsiyet, yaş, meslekte çalışma yılı, çocuğu olup olmama ve idari görevin olup olmaması değişkenlerine göre incelemektir. Araştırmaya çeşitli illerde çalışan 39 erkek, 83 kadın toplam 112 özel eğitim öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın verileri İhtiyaç Doyumu Ölçeği ve demografik bilgi formu ile toplanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde T-testi ve Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Yapılan analizlere göre cinsiyet, yaş, meslekte çalışma yılı, çocuğu olup olmama ve idari görevin olup olmaması değişkenlerine göre özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaç doyumu düzeyi anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgulara dayanarak bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar sözcükler: İhtiyaç doyumu, özel eğitim öğretmenleri, demografik değişkenler.

THE ANALYSIS OF NEED SATISFACTION LEVELS OF SPECIAL EDUCATION TEACHERS ACCORDING TO SOME VARIABLES

ABSTRACT

The aim of this research is to examine need satisfaction levels of on special education teachers according to some demographic variables such as gender, age, years of study, having kid or not, having administrative duty or not. 39 male and 83 female, total 112 special education teachers who work in several cities in Turkey has been participated in this research. Data were collected with "Need Satisfaction Scale" and demographic information form. T-test and Mann-Whitney U Test techniques were used to analyze the data. According to the analysis, there is no significant difference on need satisfaction according to all of the variables. Based on research results, some suggestions were given.

Keywords: need satisfaction, special education teachers, demographic variables.

---

* Araştırma 23. Özel Eğitim Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Öğretmenliği, e-posta: semineeratay@gmail.com

*** Yrd. Doç. Dr, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik A.B.D, e-posta: saritugba75@gmail.com

**** Doktora adayı, Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik A.B.D, e-posta: umutkermen@gmail.com

1. GİRİŞ

Gelişen teknoloji, gelişen dünya ve gelişen ihtiyaçlar toplumdaki bireylerin günlük yaşamına pek çok yenilikler getirmektedir. Bu değişimlerle bireylerin seçim yapacakları durumlar da artmaktadır. Bireyler seçimler yaptıklarında, bu seçimlerin sorumluluğunu almakta, seçimleriyle kendilerini ve çevrelerinin iyi oluşlarını etkilemektedirler (Deci ve Ryan, 2002). Öz belirleyici olma; seçim yapabilme kapasitesi, seçim yapabilme becerisi olarak tanımlanmıştır. Öz-belirleyici olma kapasiteden daha çok bir ihtiyaç olarak görülmüştür. Öz- belirleyici olarak bireyi ilgili davranışa yönelten bu içsel ihtiyaç, kişisel yeterliliklerin gelişiminde ve değişken çevreye uyum sağlamada yararlı olarak görülmektedir (Deci ve Ryan, 1985). Kuram, aktif ve gelişim yönelimli insan organizmasına ve uymaya ve ya etkilemeye çalıştıkları sosyal çevreler arasındaki bağlantılara odaklanmaktadır (Deci ve Ryan,2002). Kurama göre destekleyici sosyal çevre insanların psikolojik gelişimi sağlayan- öz-belirleme düzeylerini ve içsel motivasyonlarını arttırırken, kontrol edici çevre ise bu özelliklerin gelişimini engellemektedir. Ayrıca kuram sosyal bağlamlarda içsel olmayan güdülenmenin sosyal değerleri ve sorumlulukları engellemede ve geliştirmede önemli bir durum olduğunu anlatmaktadır (Ryan ve Deci, 2000). Kuram insanı seçimler yapan, psikolojik olarak gelişen aktif organizma olarak görmektedir. Bu psikolojik gelişim ise destekleyici bir sosyal çevrede mümkün olmaktadır (Ryan, 1995). Sosyal çevre destekleyici ise kişiler çevreleriyle bütünleşen, çevrelerini etkileyebilen, seçim yapabilen bireylerken; sosyal çevre destekleyici değilse kişinin motivasyonu, gelişimi ve öznel iyi oluşu azalmaktadır (Deci ve Ryan, 2002). Öz-belirlemenin tanımlanmış özelliklerden biri insanların gelişim yönelimli doğaya sahip olduğunu görmesidir. Kuram bu bahşedilen doğayı, gerekli besinleri arayıp bulmasının yanı sıra, sağlıklı olmaya ve iyi oluşa sahip olmaya eğilim olarak görmektedir. Bununla birlikte bireyler zenginlik ve ün gibi şeyler elde etmek istediklerinde ve bunlara ulaştıklarında kısa süreli mutluluk hissedebilmekte, bunun aksine bireyler, anlamlı ilişkiler, kişisel gelişim, ortak amaçlar istediklerinde daha dayanıklı olmaya, iyi oluşu daha derin hissetmeye meyilli olmaktadırlar (Ryan ve Deci, 2000). Özetlemek gerekirse kuram insan davranışlarını sosyal bağlamlarda inceleyen ve bu bağlamlara geniş açıklamalar getirmeye çalışan bir kuramdır.

Öz-belirleme kuramına göre temel noktalardan biri davranışın hedefini belirleme ve bu hedefe ulaşma derecesinin insanların temel psikolojik ihtiyaçlarının doyurabilmeleriyle ilgilidir. Öz-belirleme kuramında üç psikolojik ihtiyaç -özerklik, yeterlik, ilişkili olma- davranışın içeriğini ve sürecini anlamak için gerekli görülmektedir (Deci ve Ryan, 2000). Öz-belirleme Kuramında ihtiyaç kavramı açıklanırken ihtiyaçlar hakkında iki görüşten yararlanılmıştır. İlki Hull'un (1943) içsel-fizyolojik ihtiyaçlar kavramıdır (Akt. Deci ve Ryan, 2000). İkincisi ise Murray'ın (1938) ihtiyacı içsel olmasından ziyade sonradan öğrenilen davranış olarak gören görüşüdür. Kuramda Hull'un görüşlerinden yararlanılarak ihtiyaçlar sonradan öğrenilmesinden ziyade organizmik olarak, Murray'ın görüşlerinde yararlanılarak fizyolojik karşılanma düzeyinden çok psikolojik ihtiyaçlar olarak görülmüştür. Böylece Öz-belirleme kuramında ihtiyaçlar devam eden psikolojik gelişim, sağlamlık ve iyi oluş için gerekli içsel ihtiyaçlar olarak tanımlanmıştır. Bu ihtiyaçlar özerklik, yeterlik ve ilişki olma olarak adlandırılmıştır. Bu temel psikolojik ihtiyaçların evrensel oldukları kabul edilmiştir (Deci ve Ryan, 2000).

Kuram bireylerin psikolojik ihtiyaçlarını grup bağlamında incelemeye uygun bir yöntemdir. Öz-belirleme kuramı bireylerin otonomi arayışları ve kendilerini sosyal

ilişkilerde ifade etmelerini baz alarak, motivasyonel süreçleri açıklamaya çalışır (Deci ve Ryan, 1985). Teori, bireylerin çocuk ile ebeveyn, öğrenci ile öğretmen, işçi ile patron gibi daha alt pozisyonlarda olduklarındaki psikolojik ihtiyaçlarını doyurmaları konusuna odaklaşır (Deci, Koestner ve Ryan, 1999). Kurama göre insanlar hem öz yönelimli hem de sosyal yönelimlidir. Bu yönelimlerde öz yönelim için otonomi, sosyal yönelim için ilişkili olma ihtiyacı vurgulanmıştır. Otonomi, davranışlarını ve deneyimlerini belirlerken kendi seçme isteğini ve kendi benliğini ifade etmesini; ilişkili olma, diğerleri ile yakın olma isteği olarak tanımlanmıştır(Deci ve Ryan, 2000). Yeterlik ihtiyacı kişinin çevrelerini ve olayların sonuçlarını etkileme ihtiyacı olarak tanımlanmıştır (Reis, Sheldon, Gable, Roscoe ve Ryan, 2000). Yeterlik, bireylerin temel uyum kapasitelerini çalıştırmalarına, olaylardaki detaylara, davranışlardaki koordinasyona ve bu kapasitelerin uygulanmasına eğilir (Deci ve Ryan, 2000).

İnsanlar doğaları gereği, gelişme ve bütünleşme eğilimindedir. Bireyin gelişimlerinde en önemli olan nokta ise temel psikolojik ihtiyaçların doyumudur. Eğer bireylerin içinde bulundukları çevre onların bu eğilimlerini desteklerse, temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu sağlarsa gelişme bütünleşme gerçekleşmektedir (Cihangir-Çankaya, 2005). Temel psikolojik ihtiyaçlar, gelişim, hayatını devam ettirme, psikolojik ve fizyolojik sağlık için gereklidir (Kasser ve Ryan, 1999). Üç temel ihtiyaç doyurulduğunda bireyler psikolojik olarak sağlamdırlar ve iyi oluş düzeyleri yüksektir (Deci ve Ryan, 2000). Buna karşılık üç ihtiyacın doyurulmaması ise düşük motivasyon düzeyiyle, daha yüksek hasta oluşla(ill-being) açıklanır. Yani ihtiyacın doyurulmaması psikopatolojiyle ilişkili görülür (Williams, Cox, Hedberg ve Deci, 2000). Öz-belirleme Kuramı içerisinde yer alan ihtiyaç doyumu ülkemizde çok henüz çalışılmaya başlanan bir konudur. Özellikle zihin engelliler öğretmenlerinin öz-belirleyicilik düzeylerini saptamak için yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Hizmet sektörü içerisinde yer alan öğretmenlerin genel olarak diğer mesleklerde çalışan kişilerin yaşadığı ortalama stresten daha fazlasını yaşadıkları kabul edilmektedir (Çokluk, 2003). Engelli bireylerin eğitimi söz konusu olduğunda bu alanda görev yapan öğretmenlerin en az engelli bireylerin aileleri kadar sabır ve özveri göstermeleri gerektiği bilinmektedir. Zira engelli çocukların normal akranlarına göre bakım ve eğitiminin daha zorlayıcı olabilmektedirler (Girgin ve Baysal, 2005; Sucuoğlu ve Kuloğlu, 1996). Öte yandan, özel gereksinimli çocukların gelişim ve eğitimlerinde ailelerinden sonra önemli bir yere sahip olan bireyler çocukların öğretmenleridir. Dolayısıyla, özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaç doyumu düzeylerinin incelenmesi özel eğitim alanında özellikle öğretmenler, dolaylı olarak öğrencileri için yapılacak düzenlemelere ışık tutması bakımından yararlı olacağına inanılmaktadır. Bu nedenle, bu araştırmada, özel öğretim öğretmenlerinin ihtiyaç doyumlarının onların bireysel ve mesleki özelliklerine (cinsiyet, yaş, meslekte çalışma yılı, çocuğu olup olmama ve idari görevin olup olmaması) göre değişip değişmediği sorusuna yanıt aranmıştır.

2. YÖNTEM

2.1 Çalışma Grubu

Araştırmanın hedef evrenini Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünden mezun olmuş, resmi özel eğitim okullarında öğretmenlik yapan öğretmenler oluşturmaktadır. AİBÜ Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü 1998 yılından

2014 yılına dek yaklaşık 800 mezun vermiştir. Bu mezunlardan 170'ine ulaşılmış, internet ortamında ölçek ve demografik bilgi formu gönderilmiş, 122 anket Türkiye'nin çeşitli illerinde çalışmakta olan 83 kadın 39 erkek özel eğitim öğretmeninden geri dönmüştür. 20-30 yaş arasın katılımcı sayısı 80, 30 yaşında büyük katılımcı sayısı 42'dir. Çocuğu olan öğretmen sayısı 47, çocuk sahibi olmayan öğretmen sayısı ise 75'tir. Çalışma sürelerine bakıldığında 86 öğretmen 5 yıldan az süredir, 36 öğretmen 5 yıldan fazla bir süredir çalışmaktadır. 21 özel eğitim öğretmenin idari görevi bulunurken, 101 öğretmenin ise idari görevi yoktur.

2.2 Araştırmada Kullanılan Ölçme Araçları

2.2.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formunda cinsiyet, yaş, çocuk sahibi olup-olmama, çalışma süresi ve idari görevi olup-olmama gibi değişkenler hakkında bilgi almak için 5 soru bulunmaktadır.

2.2.2 İhtiyaç Doyumu Ölçeği

Kuramın bileşenlerinden olan temel psikolojik ihtiyaçların ölçümünde Deci ve Ryan (2001) tarafından geliştirilen ve ülkemizde uyarlama çalışması Cihangir-Çankaya ve Bacanlı (2003) tarafından yapılan İhtiyaç Doyumu Ölçeği kullanılmıştır.

Ölçekte bireyin temel psikolojik ihtiyacını ölçen 21 maddelik bir ölçektir. Ölçek, 7 dereceli Likert tipi bir ölçektir. Denekler yanıtlarını "hiç doğru değil" ve "çok doğru" arasındaki yedi dereceli seçenekler üzerinden vermektedir. Ölçeğin üç alt boyutu özerklik, yeterlik ve ilişkili olma özelliklerini ölçmektedir. Özerlik alt ölçeğinde yedi, yeterlik alt ölçeğinde altı, ilişkili olma alt ölçeğinde sekiz madde bulunmaktadır. İhtiyaç Doyumu Ölçeği doğrudan ifadeler ile tersine dönmüş ifadelerden oluşmaktadır. Doğrudan ifadeler ile tersine dönmüş ifadelerin puanlanması ayrı ayrı yapıldıktan sonra ihtiyaç doyumu puanı elde edilmektedir. Ölçekten elde edilebilecek puanlar, ölçeğin tümü için 21-147, Özerklik Alt Ölçeği için 7-49, Yeterlik Alt Ölçeği için 6-42, İlişkili Olma Alt Ölçeği için 8-56 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyurulduğunu, düşük puanlar ise ihtiyaç doyumunun düştüğünü göstermektedir (Cihangir-Çankaya, 2005).

Ölçeğin güvenirliğinin belirlenmesinde test-tekrar test yöntemi, iç tutarlılık katsayısı ve madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır. İki hafta arayla uygulamasıyla elde edilen korelasyon .89; özerklik alt ölçeği için .82, yeterlik alt ölçeği için .80, ilişkili olma alt ölçeği için .81 olarak bulunmuştur. İç tutarlılık katsayıları ölçeğin tümü için .83, özerlik alt ölçeği için .71, yeterlik alt ölçeği için .60, ilişkili olma alt ölçeği için .74'dür. Ölçeğin madde-toplam korelasyonları .33 ile .64 arasında değişmektedir (Cihangir-Çankaya, 2005).

İhtiyaç Doyumu Ölçeğinin geçerliğinin saptanmasında doğrulayıcı faktör analiz ayırt edici geçerlik ve ölçüt geçerliği yöntemleri kullanılmıştır. Ölçeğin orijinaline bağlı kalınarak üç faktörlü olarak kabul edilmiştir. Ölçekten elde edilen faktör yükleri .30 ile .77 arasında değişmiş ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Ölçeğim ayırt edici geçerliğinde al-üst %27'lik grup karşılaştırması yapılmış ve elde edilen t değerlerinin 3.964 ile 11.454 arasında değiştiği, tüm maddelerin .000 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Ölçüt

geçerlik çalışmasında özerkli alt ölçeği ile sosyotropi-otonomi ölçeğinin otonomi alt ölçeği ile .199, yeterlik alt ölçeği ile genelleştirilmiş öz-yetki beklentisi ölçeği ile .506, ilişkili olma alt ölçeği ile uçla yalnızlık ölçeği arasında -.705'lik bir ilişki bulunmuştur (Cihangir-Çankaya, 2005).

Bu araştırmada da ihtiyaç doyumu ölçeğinden elde edilen verilerin güvenirlik analizlerine bakıldığında ise Cronbach's Alpha katsayısı .84; testin iki yarısından elde edilen korelasyon .79 olarak bulunmuştur. Madde faktör yüklerinin ise .45 ve .83 arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Büyüköztürk'e (2010) göre psikolojik bir test için hesaplanan güvenirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenirliği için yeterli görülmektedir. Ayrıca madde toplam korelasyonu .30 ve üstü olan maddelerin ölçeklerde kullanılabileceğini belirtmektedir. Yapılan analizlere göre ölçek, örneklem üzerinde güvenilir sonuçlar vermektedir (Büyüköztürk, 2010).

2.3 Verilerin Analizi

Araştırma verilerini toplamak için internet üzerinde elektronik döküman oluşturulmuş ve katılımcıların bu formu doldurması istenmiştir. Verilerin analizinde demografik değişkenleri incelemek için frekans dağılımı ve yüzdelikler kullanılmıştır. Cinsiyet, yaş, çalışma süresi ve çocuk sahibi olup-olmama değişkenlerine göre ihtiyaç doyumu düzeyinin farklılaşıp farklılaşmadığını bulmak için t-Testi, idari görevin olup-olmamasına göre ihtiyaç doyumu düzeyinin farklılaşıp farklılaşmadığını bulmak için dağılım normal dağılmadığından Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Verilerin istatistiksel analizleri için SPSS 15 paket programı kullanılmıştır.

3. BULGULAR ve YORUM

Özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaç doyumlarının cinsiyet, yaş, çocuk sahibi olup olmama, çalışma süresine göre değişip değişmediğini belirlemek için t-testi kullanılmıştır. Özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaç doyumlarının idari görevinin olup olmamasına göre değişip değişmediğini incelemek için dağılım normal olmadığından Mann-whitney U testi kullanılmıştır. Özel eğitim öğretmenlerine ait cinsiyet, yaş, çocuk sahibi olup-olmama, çalışma süresi ve idari görevi olup-olmama değişkenlerinin betimleyici istatistikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.
Özel Eğitim Öğretmenlerine Ait Cinsiyet, Yaş, Çocuk Sahibi Olup-Olmama, Çalışma Süresi ve İdari Görevi Olup-Olmama Değişkenlerinin N Değerleri ve Yüzdelikleri

Değişken		**N**	**%**
Cinsiyet	Kadın	83	68
	Erkek	39	32
Yaş	20-30	80	65.6
	30+	42	34.4
Çocuk	Var	47	38.5
	Yok	75	61.5
Çalışma süresi	5 yıl ve altı	86	70.5
	5 yıl üstü	36	29.5
İdari görev	Var	21	17.2
	Yok	101	82.8
TOPLAM		122	100

Özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaç doyumlarının cinsiyet, yaş, çocuk sahibi olup olmama, çalışma süresine göre değişip değişmediğini belirlemek için yapılan t-testi sonuçları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2.
Özel Eğitim Öğretmenlerinin İhtiyaç Doyumlarının Cinsiyet, Yaş, Çocuk Sahibi Olup Olmama, Çalışma Süresine Göre Değişip Değişmediğini Belirlemek İçin Yapılan T-testi Sonuçları

Değişken		**N**	**X**	**SS**	**Sd**	**t**	**p**
Cinsiyet	Kadın	83	112,89	14,66	120	0.17	0.86
	Erkek	39	112,38	15,83			
Yaş	20-30	80	111,51	15,65	120	-1.05	0.29
	30+	40	114,52	13,58			
Çocuğu	Var	47	112,65	13,87	120	0.60	0.94
	Yok	75	112,48	15,75			
Çalışma Süresi	5 Yıl Altı	86	112,00	14,73	120	-0.62	0.53
	5Yıl Üstü	36	113,86	15,68			

Tablo 2 incelendiğinde ihtiyaç doyumu ortalamaları kadın (X=122,89) ve erkek (X=112,38) özel eğitim öğretmenlerinde farlılaşmadığı gözlenmiştir (t=0.17; p>.05). Yaş değişkenine göre yapılan analizde, 20-30 yaş arası özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaç doyumu puan ortalamaları (X=111,51) ile, 30 yaşından büyük özel eğitim öğretmenlerinin ortalamaları (X=114,52) arasında fark bulunmamıştır (t=-1.05; p>.05). Çocuk sahibi olan (X=112,65) ve olmayan (X=112,48) özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaç doyumu düzeylerinde arasında fark yoktur (t=0.60; p>.05). Çalışma süresi 5 yıl ve altı olan özel eğitim öğretmenleri (X=112,00) ile 5 yıldan fazla olan öğretmenlerin ihtiyaç doyumu düzeyleri (X=113,86) arasında fark yoktur (t=-0.62; p>.05).

Tablo 3.
Özel Eğitim Öğretmenlerinin İhtiyaç Doyumlarının İdari Görevinin Olup Olmamasına Göre Değişip Değişmediğini Belirlemek İçin Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Değişken		N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
İdari Görev	Var	21	66,50	1396,5	955,50	.47
	Yok	101	60,46	6106,5		

Tablo 3 incelendiğinde idari görevi olan özel eğitim öğretmenleri (Sıra ort.=66,50) ile idari görevi olmayan özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaç doyumu düzeyleri (Sıra ort.=60,46) arasında farklılık bulunmamaktadır (U=955,50; p>.47).

4. TARTIŞMA

Bu araştırmada özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaç doyumları cinsiyet, yaş, çocuğu olup olmama, çalışma süresi ve idari görevi olup olmama değişkenleri açısından incelenmiştir. Literatüre bakıldığında cinsiyet değişkeni açısında farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Cihangir-Çankaya (2009) yaptığı araştırmada, cinsiyete göre ihtiyaç doyumu düzeyinde farklılık olmadığını, özerklik ve yeterlik ihtiyaçlarının doyumu

cinsiyet acısından anlamlı bir farklılık göstermediğini, ilişkili olma ihtiyacının doyumu kızların lehine anlamlı bir farklılık olduğunu bulmuştur. Arslanoğlu, Tekin, Arslanoğlu ve Özmutlu (2010) cinsiyetlerine göre voleybol hakemlerinin yeterlik ihtiyacının bayanların lehine anlamlı farklılık gösterdiğini, diğer iki ihtiyaçta ise farklılaşma bulunmadığını belirtmişlerdir. Yine araştırma sonuçlarımıza paralel olarak Sarı, Yenigün, Altıncı ve Öztürk (2011), ihtiyaç doyumunun cinsiyete göre farklılaşmadığını bulmuşlardır. Yaş ve çalışma süresi açısından ihtiyaç doyumu düzeylerinin araştırıldığı bir araştırmada, Bayraktar ve Kuru (2007) 71 güreş hakemi ile çalışma yılı ve yaşa göre ihtiyaç doyumlarını incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre 4-13 yıl arasında çalışan hakemlerin, 24-32 yıl arasında çalışan hakemlere göre özerklik, yeterlik ve ilişki ihtiyacının yüksek olduğu, yaş değişkenine göre 37-49 yaş arasında olan hakemlerin 50-61 yaş arasında olan hakemlere göre yeterlik ihtiyacının yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Diğer değişkenler olan, çocuğa sahip olup olmama ve idari görevin olup olmaması değişkenlerine göre, ihtiyaç doyumunun çalışıldığı araştırmalara ise literatürde çalışmaya rastlanmamıştır. Baard, Deci ve Ryan (2004) ihtiyaçların doyumunun iş yaşamı üzerinde pozitif etkisi olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca öz-belirleme kuramına göre bu sonuçların kişiler üzerindeki etkisine bakılmaksızın, her insanın özerklik, yeterlik ve ilişkili olma ihtiyaçlarına sahip olduğu ve bireylerin bu ihtiyaçları doyurmaları gerektiği belirtilmiştir.

Araştırmada kullanılan ihtiyaç doyumu ölçeğinden elde edilen puanlar, ölçeğin tümü için 21-147 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyurulduğunu göstermektedir, düşük puanlar ise ihtiyaç doyumunun düştüğünü göstermektedir. Araştırma sonuçlarında katılımcıların ihtiyaç doyumu ortalamaları (kadın x=122,89; erkek x=112,38) düşük bulunmamıştır. Kasser ve Ryan (1996)'a göre iş ortamında özerklik, yeterlik ve ilişkili olma ihtiyaçlarının doyumu, bireylerin büyüme ve kendini geliştirme isteğinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu araştırmaya katılan çalışma grubundaki mezun öğretmenlerle ilgili çalıştıkları kurum yönetici ve yetkililerinden olumlu geri dönütler gelmekte; mezun öğretmenlerinin her yıl lisansüstü çalışmalara ve kendini geliştirmek için ilgili seminer ve hizmet içi kurslara katılımın arttığı görülmektedir. Bu durum öğretmenlerin bu araştırmada ihtiyaç doyumu düzeylerinin ortalamanın üstünde olmasıyla paralellik göstermektedir. Bu durumda, bu araştırmaya katılan mezun öğretmenlerin ihtiyaçlarını istendik düzeyde karşıladıkları görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaç doyumlarının cinsiyet, yaş, çalışma süresi, çocuğa sahip olup olmama ve idari görevi olup olmama değişkenlerine göre yapılan bu araştırmada, ilgili değişkenlere göre özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaç doyumu düzeylerinin farklılaşmadığı bulunmuştur.

Literatür incelendiğinde ihtiyaç doyumu ile demografik değişkenleri inceleyen araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Gelecekte yapılacak olan araştırmalar için eğitim durumu, ekonomik gelir, sosyal destek algısı gibi diğer demografik değişkenlerin de dahil edilmesi önerilebilir. Bu araştırma özel eğitim öğretmenleri üzerinde yapılmıştır. Spor, sağlık gibi alanlarda çalışan kişiler üzerinde çalışmalar planlanabilir. Ayrıca Öz-belirleme kuramının diğer değişkenleri olan kaygı, depresyon, motivasyon, bağlanma stilleri, iyi oluş kavramlarını içeren ilişkisel çalışmalar planlanabilir.

KAYNAKLAR

Arslanoğlu, E., Tekin, M., Arslanoğlu, C. ve Özmutlu, İ.(2010). Voleybol hakemlerinin çeşitli değişkenlere göre kaygı ve temel psikolojik ihtiyaç düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7*(2), 985-995.

Baard, P.P., Deci, E.L. ve Ryan, R.M. (2004). Intrinsic need satisfaction: A motivational basis of performance and well-being in two work settings. *Journal of Applied Social Psychology*, *34*, 2045-2068.

Bayraktar, G., ve Kuru, E.(2007). Güreş hakemlerinin temel psikolojik ihtiyaçlarının incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1*(1), 27-39.

Büyüköztürk, Ş.(2010*). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı.* Ankara: Pegem Akademi

Blais, M. R., & Briere, N. M. (1992). *On the mediational role of feelings of selfdetermination in the workplace: Further evidence and generalization.* Unpublished manuscript, University of Quebec at Montreal, Montreal, Canada.

Cihangir-Çankaya, Z. (2005). *Öz belirleme modeli: Özerklik desteği, ihtiyaç doyumu ve iyi olma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Cihangir-Çankaya, Z. (2009). Öğretmen adaylarında temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ve iyi olma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7* (3). 691-711.

Çokluk, O. (2003). Orgutlerde Tukenmislik. Elma, C., Demir, K. (Ed.) (2003). *Yonetimde Cagdas Yaklasımlar* icinde (109-134) Ikinci Baskı, , Ankara: Anı Yayıncılık.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum Press.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The 'what' and 'why' of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry, 11,* 227–268.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2002). *Handbook of self-determination research*. Rochester: University of Rochester Press.

Deci, E. L., Eghrari, H., Patrick, B. C. ve Leone, D. R. (1994). Facilitating internalization: The self-determination theory perspective. *Journal of Personality*, *62*, 119-142.

Deci, E. L., Koestner, R. ve Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation**.** *Psychological Bulletin, 125,* 627–668.

Girgin, G., ve Baysal, A. (2005). Tukenmislik sendromuna bir ornek: Zihinsel engelli ogrencilere egitim veren ogretmenlerin mesleki tukenmislik duzeyi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bulteni*, 4 (4), 172-187

Kasser, T., & Ryan, R. M. (1996). Further examining the American Dream: Differential correlates of intrinsic and extrinsic goals. *Personality and Social Psychology Bulletin, 22,* 280-287.

Kasser, T. (2002*). The high price of materialism*. London: MIT Press.

Kasser, V. M., & Ryan, R. M. (1999). The relation of psychological needs for autonomy and relatedness to health, vitality, well-being and mortality in a nursing home. *Journal of Applied Social Psychology, 29* (5) , 935-954.

Murray, H. A. (1938). *Explorations in personality*. New York: Oxford University Press.

Reis H.T., Sheldon K.M., Gable S.L., Roscoe J. ve Ryan R.M.(2000). Daily well-being: Role of autonomy, competence and relatedness**.** *Personality and Social Psychology Bulletin, 26* (4), 419-435.

Sarı, İ., Yenigün, Ö., Altıncı, E.E. ve Öztürk, A.(2011). Temel psikolojik ihtiyaçların tatmininin genel öz yeterlik ve sürekli kaygı üzerine etkisi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 4* (4), 149-156.

Sucuoğlu, B., ve Kuloglu, N. (1996). Özürlü çocuklarla çalışan öğretmenlerde tükenmişliğin değerlendirilmesi, *Türk Psikoloji Dergisi,* 10 (36), 44-60.

Williams, G. C., & Deci, E. L. (1996). Internalization of biopsychosocial values by medical students: A test of self-determination theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*,767-779.

Williams, G., Cox, E., Hedberg, V. ve Deci, E.(2000). Extrinsic life goals and health risk behaviours in adolescents. *Journal of Applied Social Psychology, 30* (8), 1756-1771.